

CERVERA, EL GRUP DOMINANT: UN ESTUDI CADASTRAL (1719-1805)

Jaume Castells i Bertran

1. — REFLEXIONS INICIALS

En els darrers anys de la nostra carrera universitària, vàrem començar a cercar un tema d'investigació que ens permetés d'arribar a presentar (en el decurs del temps) una tesi de llicenciatura. Això fou possible l'octubre de 1986.

Evidentment, les preocupacions investigadores i el mateix tema són fruit d'una herència que es pot compartir amb la majoria de joves historiadors de Catalunya. De tota manera, el nostre treball té tres inspiradors prou clars que, convenientment barrejats, introduïen tant el tipus d'estudi com una iniciativa final que pot tenir continuïtat en una futura tesi doctoral. De Josep Maria Torras i Ribé (director de la tesi) hem recollit aquell seguit d'hipòtesis que llançà al vent en el seu estudi sobre el municipi borbònic i que, ell mateix, creia necessari projectar en un estudi de caràcter local. De Joaquim Nadal vàrem anar aprenent les possibilitats que ofería el cadastre i que nosaltres crèiem possible d'aplicar en el nostre estudi. De Pere Molas podíem treure l'aplicació pràctica visible en el seu llibre sobre la societat mataronina del segle XVIII. En definitiva, tots tres van fer possible el casament d'un conjunt d'esforços (un municipi català en el segle XVIII, l'aproximació al coneixement del grup dominant i l'esclariment de la força del cadastre com a eina històrica).

Les influències i la vocació s'han traslladat al paper en aquest estudi del grup dominant cerverí. A mesura que avançàvem en els plantejaments, un seguit de qüestions adquirien el nivell d'hipòtesi i anaven configurant la nostra investigació.

Calia respondre a qüestions absolutament globals: 1) ¿en quina mesura i sentit els càrrecs municipals anteriors a la Guerra de Successió s'integraven en el grup dominant borbònic?; 2) ¿eren les zones urbanes més riques de la vila les que aportaven més elements al grup dominant o aquest estava irregularment dispers en la

seva geografia?; 3) en la composició del grup dominant, ¿quines categories socio-professionals tenien més importància: les privilegiades (nobles, doctors en lleis o medicina) o les no privilegiades (pagesos, artistes i menestrals)?

Pèrò, també, calia respondre a les qüestions més concretes i que són l'autèntica rel de l'estudi: 1) ¿com és la riquesa del grup dominant, quina és la seva tipologia?; 2) ¿en quina mesura la seva riquesa té incidència dins el total registrat en el cadastre?; 3) aquesta incidència, ¿és extensible a tots els conceptes impositius o es fa més evident en algun d'ells?; 4) ¿tenen les categories del grup dominant un comportament patrimonial de grup?; 5) ¿quin és el grau de diversitat que registren els grups en la seva riquesa o en les seves imposicions?; 6) aquesta diversitat, ¿es fa més evident en un concepte impositiu determinat?; 7) ¿podem, aleshores, trobar un concepte impositiu que sigui decisiu en el moment de cercar el grup dominant i de cercar una èlite dins el mateix grup dominant?; 8) si considerem com a grup dominant els individus que componen l'ajuntament borbònic i els màxims contribuents cadastrals de la vila, ¿queden els càrrecs municipals borbònics exclosos del grup econòmicament dominant? Totes aquestes qüestions han trobat resposta en el decurs de la nostra investigació.

2. — LES FONTS DOCUMENTALS UTILITZADES

Dues són les fonts documentals que hem utilitzat amb més insistència per a la realització del present estudi: els llibres de Consells de l'ajuntament de Cervera i els volums del cadastre. Caldrà explicar-ho d'una manera més precisa.

Els llibres de Consells de l'ajuntament ens han servit per aconseguir la identificació nominal dels ocupadors dels càrrecs municipals. Així, doncs, és a través d'ells que hem procedit a fixar els Regidors, els Síndics Procuradors Generals, els Síndics Personers i els Diputats del Comú. Aquesta utilització dels llibres de Consells es va fer més necessària en el moment de pretendre localitzar els individus que varen ocupar els nous càrrecs municipals creats sota el regnat de Carles III. Aquest fet fou provocat per la inexistència de documents que recollissin els nomenaments dels individus.

Pel que fa a la utilització de la documentació cadastral hem hagut de plantejar, des d'un primer moment, dos fets; el nombre de talls que duríem a terme i el tipus de volum cadastral a utilitzar.

La decisió sobre el nombre de talls està condicionada, en part, per les circumstàncies de la documentació cadastral i pels gustos personals de l'investigador. No séríem del tot sincers si preteníem de negar-ho.

Posats en aquest terreny ens semblava que un estudi cadastral a partir de tres talls, al llarg del segle, de trenta en trenta anys, era insuficient per a l'estudi d'una sola població i que ens podria conduir a no tenir referències cadastrals d'individus que són subjectes de la nostra investigació. A més a més la mateixa estructura dels volums cadastrals, molt detallats a principis de segle i molt menys explícits en els darrers anys, feia necessaris talls més curts a fi i efecte d'aprofitar millor la riquesa documental dels primers anys.

Aquest seguit de situacions varen fer que renunciéssim a realitzar tres talls de durada cronològica similar, i busquéssim una explotació més àmplia de la documentació cadastral. El propòsit ens va dur a realitzar nou talls de durada aproximadament decennal. Les raons són prou evidents: així obviàvem la problemàtica que abans hem esmentat i, al mateix temps, tindriem i oferiríem una millor i més completa informació.

El tipus de volum cadastral a utilitzar té molt a veure amb la nostra primigènia intenció de recollir el major nombre d'informació possible tant sobre l'individu com sobre el grup socio-professional a què pertanyi. Evidentment, això ens portava a treballar volums cadastrals al menor que no tan sols ens oferien la xifra de contribució de cadascun dels contribuents, sinó que també ens donaven informacions sobre els diferents conceptes impositius i excel·lent informació sobre la propietat agrària dels contribuents.

Dins de la varietat de documentació cadastral que ens ofereix l'Arxiu de Cervera vam decidir d'utilitzar la part que es coneix amb el nom genèric de Llibres del repartiment del cadastre pel que tenen de font de tipologia cadastral i de volums exclusivament cerverins.

Els llibres del repartiment recullen una distribució que, propera a les tres mil lliures, es feia per costejar la construcció de la Universitat.

Tot el que hem dit fins ara suposa la utilització de volums del repartiment del cadastre al menor des del 1719 fins al 1805. Tenim, doncs, com a resultat, l'explotació intensiva i extensiva d'aquests volums cadastrals: 1719, 1735, 1744, 1755, 1765, 1775, 1785, 1795 i 1805. Nou talls cadastrals que permeten d'obtenir resultats suficientment representatius de la realitat del grup dominant.

3. — ELS OBJECTIUS DE L'ESTUDI

Probablement la millor manera de donar a conèixer els propòsits del treball que presentem és l'enumeració de la temàtica que correspon a determinats capítols i la presentació del que hem pretés en ells.

El tercer capítol és dedicat a analitzar la integració al grup dominant. El que aquí tractem de veure és de quina manera els càrrecs municipals del període 1700-1715 (paers, obrers, consellers ordinaris i consellers membres de la vint-i-quatrena) s'insereixen en l'organització de poder posterior a la Guerra de Successió. Això ho hem dut a terme a través d'una triple reflexió: 1) analitzar la freqüència en la repetició dels càrrecs durant el període 1700-1714; 2) estudiar la integració d'aquests càrrecs municipals en el municipi borbònic en un triple sentit: els individus inclosos, els exclosos i els càrrecs en què es produeix la inclusió; 3) la integració dels càrrecs de l'antic municipi entre els màxims contribuents cadastrals.

La distribució urbanística de la riquesa (capítol quart) l'hem realitzada a través de l'anàlisi dels quaters perquè el que preteníem era veure com es comportava contributivament la vila. Per això hem dividit els tributadors en tres grups i

verifiquem com actuen en cada zona urbana per tal d'esclarir quin és el tipus contributiu dominant en el quarter. Com que són tres els talls cadastrals (1719, 1765 i 1805) utilitzats en aquest capítol, realitzem, a partir del segon, una reflexió sobre com ha evolucionat cadascun dels quarters respecte del cadastre anterior.

En el capítol cinquè hem fet si fa no fa el mateix amb la distribució urbanística dels màxims contribuents amb l'objectiu d'esclarir les zones que aporten més majors contribuents i acabar de matisar, així, la imatge obtinguda en l'anàlisi de la distribució urbanística de la riquesa.

La composició socio-professional dels màxims contribuents ha estat analitzada en el capítol sisè. També aquí hem utilitzat els nou talls cadastrals. El que preteníem, en termes general, era veure la composició dels màxims i la seva representativitat numèrica en el total. Es clar que la successió de talls cadastrals ha permès de veure com evolucionen secularment en nombre i representativitat percentual. La divisió de les categories en grups privilegiats i grups no privilegiats ha possibilitat una millor comparació de les situacions i dels components de cada grup. No tots els talls han estat analitzats amb la mateixa profunditat, sinó que hem establert diversos nivells d'anàlisi per fer-la menys repetitiva.

Entre els capítols novè i onzè, analitzem les imposicions en concepte de terres, cases, ganancia i renda. En una anàlisi separada de cada categoria socio-professional hem estudiat com evolucionava secularment el pagament en un determinat concepte. També ens interesava de ressaltar el que significava aquest pagament tant dins l'aportació total dels màxims contribuents com la tributació total de la vila en el mateix concepte. L'evolució dels percentatges, la continuïtat en un determinat pes impositiu i la diferència entre els percentatges respecte dels màxims contribuents o del total de la vila ens han permès de valorar millor la cotització. Es clar que la tributació i el nombre de contribuents possibiliten una mitjana anual de pagament que permet d'establir un patró de contribució socio-professional a partir del qual podem analitzar: 1) el nombre de contribuents que s'ajusten a aquest patró i la tendència en què es produeix l'ajust; 2) en quina mesura la mitjana del grup respon a la mitjana del total de màxims contribuents.

El capítol dotzè és dedicat a analitzar la situació d'aquells màxims contribuents que a la vegada són components de l'ajuntament borbònic. Aquí analitzem el que representen aquests individus dins el total d'ocupadors del càrrec, és a dir, la capacitat del càrrec de representar-se entre els màxims contribuents. Igualment ens interessa de veure com evoluciona la representació del càrrec entre els màxims contribuents. De tota manera, aquest capítol s'ha d'inserir en els objectius globals de l'estudi i des d'aquesta perspectiva interessa de valorar: 1) què representen individualment i econòmicament dins de cada categoria socio-professional; 2) quina és la capacitat que tenen de respondre al patró contributiu de la categoria; 3) en quina mesura els individus que responen al patró són numèricament importants amb comparació amb els que no hi responen; 4) què representen individualment i econòmicament els càrrecs municipals dins el total de màxims contribuents; 5) quina és la seva tendència d'integració al patró del grup, és a dir, si són individus que superen, igualen o estan per sota de la mitjana establerta; i 6) què és més significa-

tiu, entre els càrrecs màxims contribuents: la integració o la incapacitat d'ajustar-se a determinats nivells de riquesa impositiva.

El capítol tretzè —la diversitat del grup dominant— té com a objectiu primordial presentar les diferències de comportament que es produeixen entre les categories socio-professionals que componen els màxims contribuents, o sigui analitzar les més representatives i les diversitats de comportament «estructural». En aquest capítol, també analitzarem la situació dels màxims contribuents a través dels punts esmentats en el capítol anterior. En definitiva, no és res més que el recull de les conclusions de cada concepte impositiu en un apartat que posi en evidència la manca de coherència en el comportament del grup dominant, és a dir, la diversitat.

4. — CONCLUSIONS

En definitiva, el nostre treball ofereix tota una visió de les diversitats de situacions que es donen entre els membres del grup dominant.

En primer terme, queda clar que els càrrecs del municipi tradicional català demostren més capacitat d'integrar-se en el «nou grup dominant» com a màxims contribuents que no com a «classe política» del règim borbònic. La integració política és, doncs, una qüestió de fidelitats i de confiança, no tant de nivells de riquesa.

Pel que fa a la distribució urbanística de la riquesa cadastrada, ha quedat clarament exposat que les zones urbanes que tenen una millor estructura de contribuents mitjans i alts són les que aportaran més individus considerats com a màxims contribuents. Això ens ha permès d'obtenir una idea conjunta de la situació del grup dominant en els càrrecs de la vila.

La majoria de categories socio-professionals que hem establert tenen una presència força constant entre els màxims contribuents i estan sempre representades en els talls cadastrals. Que uns grups tinguin un nombre individual més constant de membres també és, a la llarga, una mostra de la cohesió del grup, mostra que té a veure no tan sols amb la situació dins el grup dominant sinó que recull, en part, els fets que tenen a veure amb la riquesa del grup en el total cadastral.

També, la majoria de categories socio-professionals s'han revelat capaces de tributar en els conceptes impositius estudiats. Tot i que ho fan en nivells i circumstàncies força canviants, l'anàlisi ha revelat que tots els components del grup dominant són tributadors de cases, terres, renda i ganancia.

D'aquí es deriva que la tipologia de la riquesa del grup dominant és la que recullen aquests conceptes impositius. Però això ha deixat clarificats dos punts d'anàlisi: que no tots els conceptes tenen la mateixa importància en la riquesa del grup i que no tots són idènticament seleccionadors dels individus que componen el grup dominant.

Cases i terres han revelat un grau similar de cohesió entre els components del grup. En ambdós casos, ha fet falta una anàlisi de les integracions internes per

a descobrir els trencaments entre els individus integrats. La selecció es produeix en el nivell de les cotitzacions, no en el nivell del concepte.

La renda ha configurat clarament els autèntics components del grup dominant. Ho ha fet perquè demostra que només una minoria dels màxims contribuents arriben a pagar-ne. En aquest cas, més que les impositcions és el concepte el que divideix els integrants del grup dominant. Una divisió selectiva i reveladora de la realitat econòmica de les diverses categories.

Finalment, el ganancial, amb les situacions de traspàs d'imposicions que es produeixen entre els grups, recull un grau elevat de subordinació de les categories inferiors del grup dominant enfront de les més privilegiades.

Els màxims contribuents que ocupen càrrec municipal s'han revelat com a molt significatius dins el grup dominant. La seva importància numèrica i la significació econòmica dins els individus resulten innegables. Els regidors, el càrrec municipal més important del municipi borbònic, són els que tenen més incidència entre els majors contribuents, incidència que té tant a veure amb la seva capacitat de respondre al patró del grup com amb el fet que és el càrrec que més individus introdueix entre els màxims contribuents. La resta de càrrecs municipals demostren tenir una capacitat d'integració notable un cop són màxims contribuents, però deixen gran part dels seus membres fora de l'élite econòmica de la vila.

La diversitat de situacions dins el grup dominant és un fet innegable. Ni tots els grups tributen igual, ni tots els grups es comporten igual. Recórrer a comparacions més reduïdes entre grups privilegiats i no privilegiats no deixa de posar en evidència la diversitat i «desigualtat» de situacions entre els components del grup dominant. Les gradacions i disfuncionalitats són tan evidents com la mateixa existència del grup dominant.